

Jaar 1315 – Over de confiscatie van de goederen van de abt en de molens van Poperinghe

Henri, abbé de Saint-Bertin, à S-Omer, déclare avoir, de commun accord avec Maroie, femme de Gossein de Lauwe, chevalier, choisi des arbitres, pour terminer leur contestation, au sujet du baillage et de la mairie de Poperinghe.

1315, 16 mai. A tous chiaux ki ches presentes lettres verront et orront, Henris, par le souffrance nostre Signeur abbes de le abeie de saint Bertin, en saint Omer, et li convents de ce misme lieu, salus en nostre Signeur. Comme noble feme me dame Maroie, feme mons. Gossewin de Lauwe, chevalier, et messire Gossewins por le raison de ledite dame, se feme, liquele est hiretiere de le baillie et mayerie de le vile de Poperinghes, que ele tient en fief de nous et de no eglise, aient amarchier et apartir a nous et a no eglise, en plusieurs coses et en plusieurs cas, por le raison desdites baillie et mayerie, dont maintes fois est venus, avient et puet avenir entre nous et no eglise dune part et aus dautre part grant debas et descors. Sachent tout que nous por nous et por no eglise, et ledite dame hiretiere desdites baillie et mayerie, et messire Gossewins comme maris et avoes de ledite dame et por lui misme ensement, en tant comme alui appartient et puet appartenir, avons por bien de pais et de con-corde compromis et comprometons par le teneur et le vertu de ces presentes lettres, de haut et de bas et du tout en tout, en nobles hommes et honne-rables mons. Symon de Flechin dis Boulet, mons. Jehan de le Couture, signeur de Rebeke, chevalier, et discretes hommes Wautier de Canighem et Willame Deschmeu, escuiers, en le maniere que ledit arbitre, oies nos raisons et les raisons de ledite dame et de mons. Gossewin devant dit, puent dire leur sentence et leur arbitrage de tous les articles et de tous les cas, qui sont et puent estre entre nous et no partie contraire devant dite, et en puent par le vertu de cest present compromis faire boine declaration, boin acort et boin finement de haut et de bas, ensi comme il leur plaira et samblera miex fait ke lasiet; et nous abbes et convents devant nomme dune part et medame Maroie et messire Gossewins dessusdis dautre part, connisons, que nous avons renonchié et renonchons par foy et par sairement et sour le paine chi desous nommee a toutes ordenances, sentences une ou plusieurs dites ordenances et sentenciees ou prononchies par les devantdis arbitres ou amiaules apaiseurs entre nous abbe et convent devant dit dune part et medame Maroie et mons. Gossewin devantdis dautre part, par-

devant le date de ces presentes lettres, et puent dire lidit arbitre leur dit et leur arbitrage, toutes les fois que il leur plaira, et par tant de fois que il leur plaira, soit 1 jour de feste ou ouvraule, en estant et en seant en quelconques lieu que il leur plaira, soit en eglise ou dehors, les parties presentes ou absentes, lune present et lautre absent, mais que nous et no contre partie soions apelle souffisaument; et doivent lidit arbitre dire leur dit et finer entierement dedens le jour de le feste S. Jehan Baptiste prochain avenir et sancun fourble avoit en leur dit; si leur donnons nous pooir du desclarié toutes les fois quil leur plaira ledit terme durant, et avons promis nous et no contre partie devant dite et prometons par le vertu de ces presentes lettres a tenir fermement a tous jours, mais et a accomplir entierement tout che que li devant dit diront et sentencieront et definiront et ordeneront de haut et de bas, en tous les articles et en tous les cas, qui sont et poent estre entre nous et no contre partie devant dite, et en cascun daus ausi, ausi comme il samblera as dis arbitres miex fait que lasiet; et tout che nous et no contre partie devant dite avons promis et prometons par foy et par sairement a tenir et accomplir entierement, si comme dit, tout che que lidit arbitre diront et ordeneront es coses devant dites et en cascune de eles sus le paine de chieunc chens livres de parisis, lune moitie a paier a le partie qui tenra le dit desdis arbitres et lautre moitie au conte de Flandres, a tantesfies enkerait en ledite paine quantes fies on feroit al en contre, lequele paine encheuwe ou non et paie ou non li dis et li arbitrages des devantdis arbitres doit demourer et demoura tous jours fermes et estables; et por toutes ces coses tenir et accomplir, nous abbes et convents devantdis oblegons tous les biens de no eglise, moebles et non moebles, cateus et yritages, ou que il poront estre trouve; et nous Marie et Gossewins devantuomme toutes les coses devant dites et cascune de eles avons promis et prometons a tenir et a accomplir entierement par foy et par sairement et sus le paine devant dite en toute le maniere que li devantdis abbes et convents lont promis a tenir et a emplir; et quant a che nous, nous oblegons nos hoirs et tous nos biens moebles et non moebles, cateus et yritages ou que il poront estre trouve, et expossiaument le baillie et le mayerie de Poperinghes dessusdites. En tesmoignage de cheu nous abbes et convents devant dit, et nous Marie et Gossewins dessusnomme, avons mis nos seaus a ches presentes lettres, données et faites lan nostre Signeur M. CCC. et quinze, le venredi prochain devant le Trinite a cure de prinse ou la entour.

Men had te Poperinge al ellende genoeg maar daar bovenop kwamen er ook nog problemen tussen de baljuw en de abt.

We ons oor te luisteren leggen bij **Bruno Creus** die over de baljuw van Poperinge het volgende schrijft:

De Poperingse baljuw laat opnieuw van zich horen in 1315.

In een akte van de 15de mei 1315 verklaart abt Hendrik van Sint-Bertins, in gemeenschappelijk overleg met Maroie, de vrouw van Gossewin van Lauwe, scheidsrechters te hebben gekozen om hun betwisting aangaande de bevoegdheid van de baljuw te beëindigen.

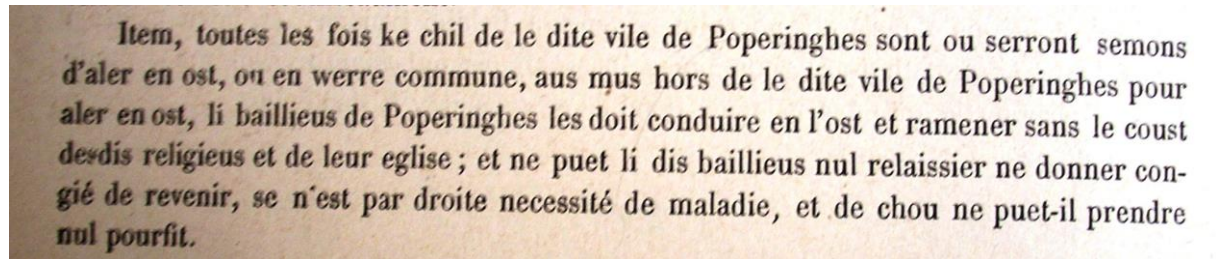
Simon de Fléchin, Jean de la Couture, Walter de

Caeneghem en Guillaume d'Eclimen, die in een oorkonde van **15 juni 1315** in deze zaak als scheidsrechters optreden betitelen haar en haar echtgenoot als 'li hoirs de Reninghelst' of de erven van Reninghelst. Zij heette Maroie Lobbe.

Het ambt is dus nog altijd in handen van deze kleine landadel.

Cartulatum: Récueil des chartes du prieuré de Saint-Bertin, à Poperinghe ...

Bruno Creus gaat eerst in op het militaire aspect van het baljuwschap.

Nr. 1458 – Haigerné

Telkens de lieden van Poperinge zullen aangemaand worden op legerexpeditie of in werre commune – landsverdediging, te gaan, moet de baljuw hen leiden en terugbrengen.

De abdij zal bovendien niet tussen komen in de onkosten van de onderneming.

Evenals de justiciarius, die ook als militair leider optrad, is het de baljuw verboden iemand thuis te laten of toelating te geven om terug te keren.

Uitzondering wordt evenwel gemaakt voor zieke kandidaten en dan nog mag de baljuw geen profijt halen uit deze vrijstellingen.

Betreft het echter landridders die opgeroepen werden, dan moet de baljuw hen leiden, voorstellen en overdragen aan de graaf of diens plaatsvervanger. Na hen onder diens hoede gesteld te hebben, kan hij naar huis terugkeren.

Hij moest dus de krijgslieden bijeen roepen en ze naar de vergaderplaats van het leger leiden. Daarbij moest men hem een bed ter waarde van zestig schele parisis bezorgen, een knecht om die uitrusting mee te nemen en terug te brengen en hem nog enkele gebruiksvoorwerpen meegeven, zoals een snijmes en een tafelkleed.

Precies of hij ging picknicken.

Dat alles dient hij evnewel bij zijn thuiskomst opnieuw af te staan.

Het is de abt of zijn proost, in overleg met de baljuw, toegelaten, door middel van de raad van Poperinge de lichamelijk zwakste of armste ridder toelating te geven thuis te blijven tegen betaling van vijf solidi en vier denarii daags.

Dit geld zal dienen om de dienst van de baljuw die op krijgstoct is, te verzekeren.

De gerechtelijk taak is niet een alleenrecht van de baljuw. Hij wordt erin bijgestaan door de schepenen, keurheren en zijn dienaar de amman, ieder binnen hun eigen jurisdictiedomein.

De baljuw is echter wel de coördinator en leider van het ganse gerechtelijk apparaat. Hij treedt op als voorzitter en maner van de rechtbank. Zonder maning kunnen de rechters immers niet vonnissen.

Zo ziet men hoe de scheidsrechters van 1315erop wijzen dat de baljuw de magistraten van de twee jurisdicties kan oproepen nopens gevallen die tot hun rechtgebied behoren.

Om het rechtswezen in een opstandige stad te verbannen volstond het dus de baljuw terug te roepen of af te zetten, zoals dit ook een paar maal voorgevallen is te Poperinge.

Ook de uitvoering van de gerechtsbeslissingen behoorde toe aan de baljuw.

Uit dezelfde oorkonde van 1315 is daarenboven duidelijk te zien hoe de baljuw nog steeds betaald wordt door middel van een aandeel in **de opbrengst van de boeten**.

Simon de Fléchin en zijn collega's scheidsrechters, bevestigen dat alle gevallen van erfopvolging in de zijlinie, boeten en panden beoordeeld moeten worden voor de vierschaar, door uitspraak van schepenen en keurheren. De baljuw als hoofd op rechtsgebeid krijgt de helft van de opbrengst van deze gevallen.

Wanneer het nu om beoordeling van gevallen van rechtstreekse erfopvolging gaat, krijgt de baljuw niets en komt de opbrengst volledig toe aan de kerk. Betreft het boeten die het resultaat zijn van dagelijkse keuringen, dan krijgt de baljuw een derde van de boete, terwijl hem het vierde deel wordt geschonken voortkomend van alle andere uitspraken.

De abt kan iemand die veroordeeld wordt wegens moord of verminking, vrijspreken.

Haalt de abt of iemand anders uit deze vrijstelling voordeel, dan valt de helft van de profijten te beurt aan de erfgenamen van de familie van Reningelst.

Slaat iemand de hand aan de baljuw, dan zal de abt de ganse boete opstrijken en zullen de afstammelingen van de heren van Reningelst hun baljuw of de amman niets hebben.

De abt moet er dan natuurlijk voor zorgen dat het begane misdrijf op passende manier vergeld wordt.

Ook **als politiehoofd**, had de baljuw zijn taken.

De abt of zijn proost moet alle misdadigers te Poperinge arresteren of het laten doen.

Is de abt noch de proost aanwezig, dan kan niemand tot een aanhouding overgaan, uitgezonderd de baljuw en de amman.

Iedere gevangene, aangehouden om reden van moord of verwonding, zal de baljuw dagelijks twee solidi parisis betalen, vier denarii parisis bij het intreden in de gevangenis voor vastzetten in de boeien, evenals vier denarii parisis bij het verlaten van de gevangenis.

Wanneer het evenwel om geldkwesties of schulden gaat, bedraagt het verblijfgeld slechts 10 denarii, terwijl het bedrag bij het inkomen en het uitgaan behouden blijft.

Hoewel de oorkonde hierover niet spreekt, mogen we aannemen dat de baljuw de belastingsheffer en algemeen beheerder voor de abdij van Sint-Bertins, blijft.

Hij speelt ook een rol bij verkopen en leningen.

Iedere verkoop van grond te Poperinge moet geschieden voor de schepenen, terwijl voor elke verkoop afzonderlijk de baljuw vier denarii zal opstrijken. Niet alleen bij verkopen maar ook bij leningen speelt dit recht.

Maroie en Gossewin, de erfgenamen van Reningelst, krijgen binnen deze akte de toelating om zelf een baljuw aan te stellen, die echter wel aan de abt of de proost, dient voorgesteld te worden.

Als één van deze laatsten meent dat de kandidaat voor het ambt onbekwaam is, kunnen ze hem weigeren. Ze dienen dan evenwel zijn fouten voor de afstammelingen van Reningelst aan te tonen en dit binnen het tijdsbestek van één maand.

Tijdens deze maand kunnen Maroie en Gossewin evenwel een ander bevoegd persoon van goede faam voorstellen voor het betreffende ambt. Als de abt of zijn plaatsvervanger binnen de maand niet verschijnt om de fouten van de eerste kandidaat aan te tonen dan mag de voorgestelde baljuw zijn ambt uitoefenen.

En tesmoignage de verité etc. en l'an de grace mil trois chens et quinze, le jeudi prochain devant le feste de le Nativité saint Jehan Baptiste.

In getuige van de waarheid in het jaar des heren 1315; de toekomstige donderdag voor het feest van de geboorte van Jan Baptist.

We lezen in Pauwels Heindericx' Jaerboeken van Veurne voor het jaar 1315 het volgende:

De Franse koning belegerde Kortrijk maar die moest hij corts daer naer verlaten ende met alle sijn volck uut het veldt vertrecken door **den overvloedigen regen** die op dit jaar viel gedeurende wel thien maenden lanck, waer door alle de vruchten der aerden soo granen als ander gewas niet en conden rijpen, vergaende of rotende op 't veldt. Dit heeft veroorsaecht de aldermeeste armoede ende ellende als men oyt diergelicx gehoort heeft.

Alle eetelicke waren waren uutnemende diere: de terwe was bynae niet te coopen voor geldt: sy wiert alsdan tot Veurne vercocht twee en veertigh ponden paresys de rasiere, welcke somme alsdan van seer groote weerde was, ja, meer als jegenwoordich twee en veertigh ponden grooten soo dat 't aarme volck de uuterste armoede leeden, ende genootsaecht waren door den honger overal te loopen ende middelen te soucken om hunnen honger te stillen. Sy doolden langst de velden ende bosschen, etende alle soorten van quade kruyden ende vuylicheden, 't gonne veroorsaecte de groote peste ende quade sieckten die daer naer volchden.

Godt almachtich sont alsdan in Vlaenderen oorloge, peste ende dieren tijdt, welcke de meeste plagen zijn die den mensch connen overcommen.

Uit: Décret de Gratien avec les gloses de Barthélémy de Brescia - Bib Saint Omer - 14de eeuw

In 'Het taelverbond: letterkundig tijdschrift, Volume 3' staat er een algemeen artikel onder de titel: 'Hongersnooden in de Nederlanden' en hieruit kunnen we het volgende putten voor dit jaar 1315:

Anno 1315, den 1ste mei, begon het te regenen en hield tien maenden aen, ten gevolge waarvan geene landvruchten tot rypheid konden komen en een dryjarige hongersnood Vlaenderen kwam folteren.

Te Antwerpen gold de schepel koren – ongeveer een hectoliter – 60 coninckx tounoisen en 15 guldens oude munte. Te Bergen gaf men eene maet graen 12 guldens. Te Leuven betaelde men voor eenen schepel rogge 9 goudguldens. Te Brugge kostte een hoed tarwe 42 ponden tournois. Te Doornyk was de mudde tarwe slechts te bekomen tegen 60 livres tounois, de mudde haver tegen 27 livres, de mudde erwten tegen 45 livres en de mudde zout tegen 6 livres.

De nood en ellende waren zoo groot, zeggen de schryvers, dat men nooit dergelyks gezien had, en dat er menschen werden gevonden, die als beesten het gras op de velden gingen eten. In Vriesland werden doode krenge een wild onkruid voor goede kost gehouden. Aen de kerkdeuren stierven de bedelaers van gebrek, alzoo niemand hen kon helpen, en op de openbare wegen vond men kinders aen de borsten van hunne van honger gestorven moeders

hangen. Men zag werkliden, die naer hunne winkels gaende, van flauwte ter aerde vielen en men zag de straten bezaeid met doode lichamen.

Zelfs de ryken en magtigen werden dooe dien geesel getroffen.

Lodewyk C, koning van Frankryk, zich in Sint Martenklooster, by Doornyk bevindende, leed veel van den honger, gedurende vier dagen dat hy er bleef, want de levensmiddelen ontbraken dikwerf.

Op dezen hongersnood van 1315 werden de volgende jaertellende versjes gemaekt.

Neemt van eenre Meesen thoof,
Ende van drie Crayen des gheloof;
Ende thoof van drien Vincken,
Daer meuchdi de dier tijt by ghedincken.

Décret de Gratien avec les gloses de Barthélémy de Brescia – 14de eeuw Sint Omaars

Dat is te zeggen, neem eene M, dry CCC en dry VVV, en gy hebt 1315. Deze hongersnood was voor onze geestelykheid eene gelegenheid, om de liefdadigheid te oefenen. Onder anderen leest men van Eylardus, abt van de Cistercenzen van Adsewert, by Groningen, dat hy eenen verwonderlyk grooten pot deed maken, in welken dagelyks voor de arme lieden eten werd gekookt, welke pot nog lang daarna in het H. Geesthuis te Groningen werd bewaerd. Eene andere gedenkenis van dien tyd was een steenen brood, dat men in Sint Pieteskerk te Leyden bewaerde. Volgens de overlevering was dit oorspronkelyk een garstenbrood, maer eene vrouw zou hetzelfde aen hare zuster geweigerd hebben, onder eede dat zy er in huis geen had, en wenshende dat hetzelfde in eenen steen zou mogen worden veranderd, zoo als het werkelijk gebeurde.

1315 – De confiscatie van de goederen van de abt

*Te midden van die Frans – Vlaamse oorlog, zo schrijft **Filip Hooghe**, gaf de graaf Robrecht op de 10de juli 1315, het bevel aan zijn ambtenaren om de bezittingen van alle leliaards in Vlaanderen, in beslag te nemen.*

De bezittingen van de abt van Sint-Omaars, als aanhanger van de Franse koning en dus leliaard, werden eveneens op de lijst gezet, waardoor we ook een zicht krijgen op de eigendommen van de abdij te Poperinge.

*We nemen hier dan ook de door Filip uitgeschreven dokumenten over waarbij hij refereert aan: *Ruhsekn Ac-rchives départementales du Nord, Série B (Chambres des Comptes de Lille) nr. 6949.**

Folio 18 verso

Chest li inventoires des fofaitures dou teroir de Furnes del an mil ccc et quinze ke Wautiers de Tournay et Phelipes dele Spriete ont rendu gus

Premiers en Poperinghes

Li abbes de Saint Bertin une maison at tout ccc lb de rente par an si ke je Hans Bake varlet au dit abbei dist.

Item en le dite vile les offerandes ki sont achensies a Gontier Palster parmi lxxx lb. Parisis par an.

Item ij molins a yauwe et ij molins a vent ki sont chensiet au dit Gontier parmi lxx lb. Parisis.

Item les forages dele vile ki valent a chense par an xl lb.

Item les dimes dele vile si les tient a chense Bauduin Diedeman et Willaumes Buc par mi cccc d.dor par an.

Et faut leur chense au noel lan quinze et a dont en doivent rendre raison.

Item le tonlieu dele vile le quil les avant nommeis Bauduin et Willaume tienent a cense par mi ccc lb. par an gros tornois pour xij d. eet faut leur chense. Du tressime jour de noel lan quinze et un an. Et doivent de le dite chense rendre raison au noel prochain venant.

Item le baillie de le vile et le maierie ki eskey en la main labbey dessus dit par achat ke li dis abbes avoit fait a monseigneur Goesewin del yauwe par le terme de ix ans si ke plusieurs personnes nous ont tesmoingniet.

Item appartient au dit abbeit a Poperinghes les iij pars du molin a vent ki est en debat.

Item appartient au dit abeit deles Popeirnghes un bos kon puet faire taillier.

Filip maakt voor ons een samenvatting:

De abt van de Sint-Bertijnsabdij van Sint-Omaars bezat in Poperinge **een huis** dat hem jaarlijks 330 pond rente opbracht, althans volgens wat de knecht Hans Bake vertelde.

De offerandes in de stad werden verpacht aan Gontier Palster, die er jaarlijks 90 pond voor betaalde.

Er bevonden zich te Popering twee watermolens en twee windmolens in het bezit van de Sint Bertijnsabdij. Deze molens werden verpacht aan Gontier Palster voor 70 pond parisis per jaar.

De wekelijkse markt in de stad bracht de abdij jaarlijks 90 pond cijns op.

De tienden van de stad werden verpacht aan Baudin Diedeman en Willaumes Buc voor 400 gouden denieren per jaar en die cijns moesten ze met Kerstmis 1315 betalen.

Verder werd ook de tol van de stad Poperinge in cijns gegeven aan Bauduin Diedeman en Willaumes Buc voor 300 pond per jaar grooten Tournois.

Het baljuwschap ende meierij van de stad Poperinge werd verkocht door de Sint-Bertijnsabdij aan heer Goeswin de Lauwe voor negen jaar. Zo hadden meerdere personen getuigd. Ook hoorde de abt te Poperinge het derde deel van de windmolen toe waarover een geschil bestond.

De abt bezat ook een bos nabij Poperinge dat kapklaar was.

*Welk was het huis van de abt was, waar men het hier over heeft, en dat hem jaarlijks 300 pond opbracht? Het kan de proosdij op het Vroonhof geweest zijn maar ook het huis dat we later kennen als het **Sint Jorishof**.*

Met de offerandes in de stad, zal men waarschijnlijk het aandeel van de abt in de betalingen van de kerkdiensten, bedoeld hebben, een kwestie waar deze geregeld in conflict kwam met de pastoor van de Sint-Bertinuskerk.

Verwonderlijk is dat er hier sprake is van twee watermolen en twee windmolens. Daarnaast heeft de abt nog aandelen in een derde windmolen. In latere tijden vinden we immers maar 1 watermolen en 1 windmolen van de abt terug in de documenten.

Zijn verdere rechten in de stad waren deze op de wekelijkste markt, op de tienden en op de tol.

Dat hij het baljuwschap voor 9 jaar verkocht had aan Goeswin de Lauwe, wisten we al. En verder had hij nog een bos nabij Poperinge dat kapklaar was.

Verder in het register, zo schrijft Filip Hooghe verder, volgen de werkelijk geïncasseerde inkomsten van de hoven en abdijen in Veurne-Ambacht vanaf 11 juli tot 1 november 1315. De tekst luidde als volgt:

Del abbey de Saint Bertin. Premiers à "pêro,gjes âr ma ûao, Wautiers son vallet – xxvj s. viii d. parisis Item de luj – iiij lb.xix s. Item apres de le court de Poperinghes j kieute k. kavechuel et vj petites kiutes vendues ou markiet de Furnes – vij lb. Item dele dite court xxiiij eschueles d'estain vendues – xvj s. Item pour ij kannes d'estain de iiij lots et douze pots d'estain ke grant ke petis vendus – xxviiij schele. Item oor j bachin et j pot lavoir – xiiij schele Item pour j paiele ij andiers et j grijs – x schele Item our iij hanaps con apiele quelgiers – vij schele vj deniers Item pour iij pots de kuivre – xxxvj schele Item pour ij nanaps de soires et ij touailles – ix schele Item de Jehan le Deckere et de ses compaignons par la main Colard de Marchiennes recheveur de Flandres pour le de Bulscamp – c xx pond. Somme pour ches pieches cxxxviiij lb. Vj schele ij deniers gros pour xij deniers.
--

Filip vat dit als volgt samen:

Van de inkomsten van de Sint-Bertijnsabdij in Poperinge betaalde Wautier de Tournay zijn knecht en hemzelf. Uit de inkomsten van het vroonhof van Poperinge werd een matras, een paard aan de halster geleid en zes kleine matrassen verkocht op de markt van Veurne voor 7 pond vierentwintig balken hout werden verkocht voor 16 schellingen. Twee schuiten hout van vier loten en twaalf kleine en grote houten potten werden verkocht voor 28 schellingen. Een kuip en een waskuip werden voor 14 schellingen verkocht. Een pan, twee haardijzers en een grilijzer werden voor 10 schellingen verkocht; drie drinkbekers die men 'quelgiers' heette,

werden verkocht voor 7 schellingen 6 deniers. Drie koperen ketels brachten 36 schellingen op. Twee drinkbekers voor het avondmaal en twee tafelkleden brachten 9 schellingen voort. Tenslotte werden Jehan le Deckerre en zijn gezellen 120 pond betaald uit de hand van Colard de Marchiennes, ontvanger van Vlaanderen, voor die van Bulskamp.

De grafelijke ontvangers, Wautier de Tournay en Phelipes de Sprite verbleven te **Poperinge**, te Loker en andere plaatsen van vrijdag tot zondag. Zij betaalden 26 schellingen voor het vervoeren per kar en per schuit van matrassen en uitrustingen geconfisqueerd in het vroonhof van de Sint-Bertinusabdij te **Poperinge** naar Veurne.

Pieron de Tournay, Jakemaerd de Tournay, de baljuw van Veurne en verscheidene andere personen verbleven twee dagen te Poperinge, wat 4 pond 12 schellingen kostte. Een knecht werd in Poperinge in het Vroonhof opgevorderd voor 70 schellingen. Drie knechten van Veurne Ambacht werden door de grafelijke ontvangers beschuldigd vijanden van de graaf van Vlaanderen te zijn en moesten dus 7 pond 10 schellingen betalen. Er werden 30 schellingen betaald voor de drank en het voedsel dat de knechten hadden geconsumeerd te Veurne, Lo en Poperinge.

In Watou werd een graantiende van 10 pond voor 3000 maten graan van de bisschop van Terwaan verkocht door Clay le Clappere uit Poperinge om de kruisboogschutters van Poperinge te betalen. In die tiende had het kapittel van Terwaan 1200 schoven graan, zoals voornoemde Clais rapporteerde.

De kruisboogschutters van Poperinge, de leden van de Sint Jorisgilde, waren dus blijkbaar samen met Robrecht de graaf van Vlaanderen moeten oprukken tegen de Franse vijand.

Nadat eind augustus de Franse koning Lodewijk X met zijn leger Vlaanderen binnen was getrokken, ontving hij al snel de belofte van de inwoners van Poperinge – que il ne seront rebelles.

Op 4 oktober 1315 verklaart Louis, koning van Frankrijk, dat gedurende de rebellie van de graaf Robert en van de Vlamingen, die van Poperinge de religieuzen van de abdij van Sint Bertin in de gevangenis opgesloten hebben en verschillende nieuwigheden in het bestuur van de stad opgenomen hadden. Dit stelt de koning mag en kan geen enkele voorrecht in de toekomst opleveren. Het bestuur van Poperinge dient terug ingericht te worden zoals dit voorheen was. – D'hoop – Cartularium - akte nr. 128

Ludovicus, Dei gratia Francie et Navarre rex, universis presentes litteras inspecturis salutem. Notum facimus, quod, cum Robertus, quondam comes Flandrie, sive gentes ejus, post rebellionem, quam idem Robertus et populus Flandrie contra nos et regnum nostrum ultimo conceperunt, religiosi viri. . . . abbati et conventui monasterii sancti Bertini, de sancto Audomaro, ipsos religiosos choremannis ville de Poperinghes, quos certa de causa, tanquam ejusdem ville domini, in prisione sua tenebant, dissaisiendo, et alias multipliciter novitates injurias et prejudiciales quamplurimum intulisse dicantur, intentionis nostre non existit per hoc dictis religiosi aut monasterio suo predicto in posterum aliquod prejudicium generari. Quinimmo hujusmodi novitates, de quibus liquebit, cum partes ipse per nos pacifice regentur, ad statum debitum faciemus prima ratione reduci. In cujus rei testimonium presentibus nostrum fecimus apponi sigillum. Actum apud Pontem sancte Maxencie, die quarta octobris, anno Domini millesimo CCC^o quinto decimo.

De watermolens op de Vleterbeek

In 1315, zo schrijft **Filip Hooghe**, te midden van de Frans-Vlaamse oorlog, *gaf de graaf Robrecht op de 10de juli 1315, het bevel aan zijn ambtenaren om de bezittingen van alle leliaards in Vlaanderen, in beslag te nemen.*

De bezittingen van de abt van Sint-Omaars, als aanhanger van de Franse koning en dus leliaard, werden eveneens op de lijst gezet, waardoor we ook een zicht krijgen op de eigendommen van de abdij te Poperinge.

We nemen hier dan ook de door Filip uitgeschreven documenten over waarbij hij refereert aan: Archives départementales du Nord, Série B (Chambres des Comptes de Lille) nr. 6949.

Folio 18 verso

Chest li inventoires des fougaitures dou teroir de Furnes del an mil ccc et quinze ke Wautiers de Tournay et Phelipes dele Spriete ont rendu gus

Premiers en Poperinghes

Li abbes de Saint Bertin une maison at tout ccc lb de rente par an si ke je Hans Bake varlet au dit abbei dist.

Item en le dite vile les offerandes ki sont achensies a Gontier Palster parmi lxxx lb. Parisis par an.

Item ij molins a yauwe et ij molins a vent ki sont chensiet au dit Gontier parmi lxx lb. Parisis.

Item les forages dele vile ki valent a chense par an xl lb.

Item les dimes dele vile si les tient a chense Bauduin Diedeman et Willaumes Buc par mi cccc d.dor par an.

Et faut leur chense au noel lan quinze et a dont en doivent rendre raison.

Item le tonlieu dele vile le quil les avant nommeis Bauduin et Willaume tienent a cense par mi ccc lb. par an gros tornois pour xij d. eet faut leur chense. Du tressime jour de noel lan quinze et un an. Et doivent de le dite chense rendre raison au noel prochain venant.

Item le baillie de le vile et le maierie ki eskey en la main labbey dessus dit par achat ke li dis abbes avoit fait a monseigneur Goesewin del yauwe par le terme de ix ans si ke plussieurs personnes nous ont tesmoingniet.

Item appartient au dit abbeit a Poperinghes les iij pars du molin a vent ki est en debat.

Item appartient au dit abeit deles Poperinghes un bos kon puet faire taillier.

Filip maakt voor ons een samenvatting:

De abt van de Sint-Bertijnsabdij van Sint-Omaars bezat in Poperinge **een huis** dat hem jaarlijks 330 pond rente opbracht, althans volgens wat de knecht Hans Bake vertelde.

De offerandes in de stad werden verpacht aan Gontier Palster, die er jaarlijks 90 pond voor betaalde.

Er bevonden zich te Popering **twee watermolens en twee windmolens** in het bezit van de Sint Bertijnsabdij. Deze molens werden verpacht aan Gontier Palster voor 70 pond parisis per jaar. De wekelijkse markt in de stad bracht de abdij jaarlijks 90 pond cijns op.

De tienden van de stad werden verpacht aan Baudin Diedeman en Willaumes Buc voor 400 gouden denieren per jaar en die cijns moesten ze met Kerstmis 1315 betalen.

Verder werd ook de tol van de stad Poperinge in cijns gegeven aan Bauduin Diedeman en Willaumes Buc voor 300 pond per jaar grooten Tournois.

Het baljuwschap ende meierij van de stad Poperinge werd verkocht door de Sint-Bertijnsabdij aan heer Goeswin de Lauwe voor negen jaar. Zo hadden meerdere personen getuigd. Ook hoorde de abt te Poperinge het derde deel van de windmolen toe waarover een geschil bestond.

De abt bezat ook een bos nabij Poperinge dat kapklaar was.

*Welk was het huis van de abt was, waar men het hier over heeft, en dat hem jaarlijks 300 pond opbracht? Het kan de proosdij op het Vroonhof geweest zijn maar ook het huis dat we later kennen als het **Sint Jorishof**.*

Met de offerandes in de stad, zal men waarschijnlijk het aandeel van de abt in de betalingen van de kerkdiensten, bedoeld hebben, een kwestie waar deze geregeld in conflict kwam met de pastoor van de Sint-Bertinuskerk.

Verwonderlijk is dat er hier sprake is van twee watermolens en twee windmolens. Daarnaast heeft de abt nog aandelen in een derde windmolen. In latere tijden vinden we immers maar 1 watermolen en 1 windmolen van de abt terug in de documenten.

Zijn verdere rechten in de stad waren deze op de wekelijkste markt, op de tienden en op de tol.

Dat hij het baljuwschap voor 9 jaar verkocht had aan Goeswin de Lauwe, wisten we al. En verder had hij nog een bos nabij Poperinge dat kapklaar was.

Voor ons stelt zich nu de vraag waar **die twee watermolens en die twee windmolens** stonden.

*We gaan eerst eens kijken naar **de watermolens**. De watermolens zijn nu eenmaal eerder uitgevonden dan de windmolens.*

In latere tijden hebben we geen probleem om één watermolen terug te vinden. Deze in het huidige Frimoutpark stat ook getekend op de Ferrariskaart, zoals we hier onder te zien krijgen, links waar dat rad staat.

We zien hier ook **de Kouter windmolen** en wat verder de schorsmolen, maar daar komen we verder nog op terug.

We gaan deze kaart uit 1765 vergelijken met de Deventerkaart uit 1563 hieronder. Hier valt meteen op dat de schipvaart van Poperinge op deze kaart getekend is, maar niet de Vleterbeek of **de Leugenbeek** zoals ze rond 1563 genoemd werd. De beek die oorspronkelijk,

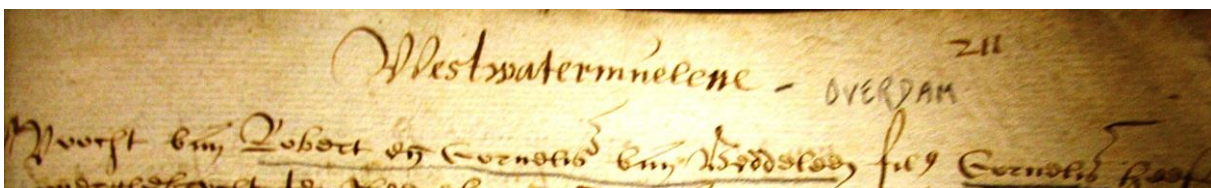
net zoals nu in het jaar 2014 rechtdoor liep, staat op deze kaart niet getekend. Het water werd immers afgeleid naar de vaart die langs het huidige 't Reepje liep. De watermolen uit 1563 staat hier dus wel getekend maar we zien de beek Vleterbeek niet. Wel merken we een weg die van de huidige Veurnestraat, vroeger de Gervelgatstraat liep naar de watermolen, en vandaar over de Vleterbeek, naar de vaart, die ze bleef volgen tot aan de Koutermolen.

Die zelfde Koutermolen was ook via de huidige Komstraat en via de Kouterbrug te bereiken.

Over **de tweede watermolen** binnen de Poperingse keure vonden we tot heden slechts één spoor. In de register van de 'weezerie en deelloten' – SAP 321 – vinden we de verwijzing 'Westwatermuelene'.

Deze register is ingedeeld per straat en per hoek van Poperinge. Na de Overdam komt deze Westwatermuelene en een ijverige archivaris Fiers heeft daarachter 'Overdam' geschreven omdat deze plaats de Westwatermolen genoemd het verlengde is van de Overdam.

Ook hier gaan we kijken op de Deventerkaart. We zien onderaan links de windmolen die langs hete Hoge Zwynland gelegen is en waarvan de wal eveneens in het bezit van de abt was. De herberg 'Het Hoge Zwynland' staat niet op deze kaart getekend.

Als we de Casselstraat richting Oude markt van hieruit volgen komen we op de rechterkant de huidige 'Keer van de Ommegang' tegen, die toen de Wellinkstraat genoemd werd.

We lopen deze straat in en slaan dan rechts af. Op de hoek ligt de herberg en hofstede 'De Valckenberg'. We lopen deze straat - die in 1563 reeds de 'calchiede' genoemd werd en die richting de Leenemolen liep en dan vinden we op de linkerkant een gebouw dat zowel op de calchie aansluit als op de Vleterbeek.

Het lijkt ons de meest aangewezen plaats om de tweede watermolen, 'de Westwatermuelene' te vinden.

Het lijkt ons dan ook dat het eerste deel van de Boeschepstraat de Overdam genoemd werd en het tweede deel, vanaf de huidige Benedictijnerstraat 'De Westwatermuelene' gewoon omdat dit laatste gedeelte ook effectief naar deze molen liep.

Het is ook één van de eerste wegen – samen met het huidige 'donker gat' langs de kerk, die reeds in de 16de eeuw de 'caulchiede' genoemd werd.

We nemen aan dat de molen in het jaar 1583 met de grote 'pillaige' of 'ruïne' van Poperinge vernield werd, en dat deze nooit meer heropgebouwd werd.

Er was ook nog **een derde watermolen** op de Vleterbeek te vinden maar deze lag buiten de keure van Poperinge.

Het bestaan er van kennen we uit een akte van de 3de november 1366. Dan krijgen we in het kader van de aanleg van de vaart te Poperinge een uitgebreide akte van de graaf waarbij hij nogmaals toelating geeft, met daarbij de akte rond de accijnzen, die de hele zaak moet laten financieren.

De akte gaat verder met de landkoop van stukken grond die vallen onder het grondgebied van Veurne-ambacht.

Na afkondiging van deze aankoop van gronden in de kerken van Veurne Ambacht, kwamen de aangelanden van de Vleterbeek samen om de schatting van hun schepenen aan te horen.

... de goede lieden up de vorseide Vleeterne gheland syn, hem onderspraeken te gadere, es gheconsenteerd die van Poperinghe, den landcoopbede ... in leengoede van wetteliken ... vornoemdalso selven van onsen gheduchten prinche ende here, verclaerst ende en heeft onbegrepen van allen haren

... bi also dat die van Poperinghe bliven houdende **alle de brugghen** die lichen op rechte stande wegghen ende kerkwegghen ... also groot, also ghecostumeerd syn... ende **alle waterganghen an beden ziden** van de vorseide scipvaert ende haren loop laten hebben in de vorseide scipvaert ende wateringhe, de welke die van Poperinghe geconsenteerd en hebben, ons bezeighelt de brugghen van Copperholle,

de brugghen te Waels van den watermeulen

ende de hofbrugghen te Reux te houdene te eweliken daghen omme alle lieden daer over te vaerne met paerden ende marcwaghenen

ende de brugghen te planken also breed dat men over gaen mach ende een peerd laden mach ende voor twee jocken stellen

Uit deze tekst kunnen we opmaken dat er een watermolen 'te Waels' stond. Uit ons verder onderzoek bleek al snel dat de plaats 'Waels' het huidige 'ter Eecke' is waar men bij de bouw van de vaart tevens een overdracht bouwde die de naam 'Vestjens' meekreeg.

Hier kunnen we de Ferrariskaart bijnemen om de plaats van deze watermolen juist te bepalen.

Op dit stukje kaart zien we in het groot 'Ecluse Reecke' staan en we zien de vaart lopen. Hij kruist de brug waar de overdracht op bevestigd was.

Links van de vaart zien we Vestjens liggen. Blijkbaar waren er in 1765 twee grote gebouwen aanwezig en was er een kapel.

We zijn ter plaatse gaan kijken en we hebben gemerkt dat de grond waar op de kaart een grote 4 staat en we hebben gemerkt dat deze grond verder afliep naar de straat toe die van Westvleteren naar Poperinge loopt. Daar merkten we ook dat de oude Vleterebeek, van voor de aanleg van de vaart een grote meander maakte tot aan het huis dat getekend staat in de hoek van de weg naar Poperinge en de straat naar de overdracht toe.

Daar lag dus de watermolen van 'Waels' die toen waarschijnlijk molenaar en eigenaar was.

Domien Doise die samen met zijn ploeg een uitgebreide studie maakte van Oost – en Westvleteren, bevestigd deze stelling, ook al omdat na de aanleg van de vaart er een overgave van land plaats vond tussen beide gemeenten. Oost -Vleteren was immers een klein beetje kleiner geworden.

De twee windmolen van de abt

Zoals we hier vooraf opmerkten, had de abt in **1315** twee watermolens en twee windmolens in eigendom binnen de keure van Poperinge.

Als we het stadsplan van Deventer erbij nemen – ditmaal de ongekleurde versie – merken we dat langs de vaart er drie windmolens gelegen waren waarvan de eerste gekend is als de Koutermolen.

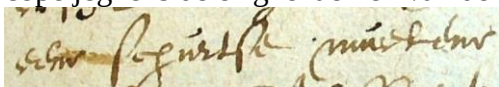
De tweede molen is gekend als de **Schorsmolen**.

Op 1 april 1598 heeft de koop plaats van deze schorseemolen door de gilde van de Poperingse huidevetters.

De akte begint als volgt:

Alzoo **David vande Vlaecke**, coopman tot St. Winnocx Bergen, competeert ende toebehoort,

zoo in zyn eyghen ende priveen naeme, herituer ter sterfhuuse van Adriaen Meveert, als by cope jeghens de erfghenaemen van de moederlicke ende vaderlicke zijde,

een schurtse muelen

ghestaen op den gront van de heere van Ste. Bertins binnen der stede van Poperinghe, op jaerelicxsche recognaissance van gronthuere, ... wordt deze door de huidevetters aangekocht.

Hieruit blijkt dat de molen zelf minsten twee 'generaties' kopers in privé-eigendom was. David vande Vlaecke heeft die immers geërfd van Adriaen Meveert.

Dit bevestigt ons idee dat deze schorsmolen altijd privé-eigendom is geweest, weliswaar net zoals de vele andere windmolens binnen de keure, staande op een molenwal waarvoor men een jaarlijkse 'recognaissance' diende te betalen.

Van de derde molen hebben we verder geen spoor gevonden. . We nemen aan dat deze molen met de vernieling van Poperinge in 1583 ook verbrand is geworden en nooit meer heropgebouwd.

Welke was de tweede molen van de heer van Sint-Bertins te Poperinge?

We hebben het antwoord gevonden in de Register van de Oppositiën – SAP 295. Daar zitten immers enkele losse bladen tussen die over de Zwynlandmolen gaan gedateerd op de 13de mei 1602, maar met getuigenissen die slaan op de periode van voor het jaar 1583 en dus van voor de grote 'pillage' of vernieling van de stad.

13 mei 1602

Utte dien dat reede, bewyst ende recht begert datmen alle waerachtige zaken sal sertyfieren ende attesteren, zonderlinghe dies verzocht zynde – zo ist dat ic onderschreven – verzocht weesende van **Pieter van Westboruck**, sertyfiere goede memorie te hebben hoe dat mijn heere den abt ende prelaet vanden convente van Ste. Bertins binnen Ste. Omaers, heere van Poperynghe, heeft ghehadt binnen de cuere van Poperynghe,

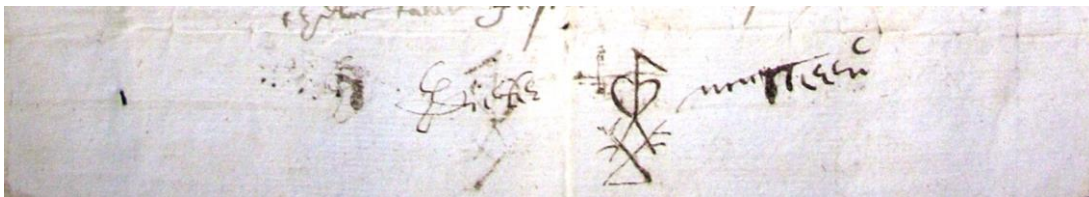
twee muelens hem toebehoorende daerof een ghe-naemt was **de Coutre muellen** daer de watere muelen mede in pachte ginck – ende de ander was ghe-naemt **de Zwylant muellen**, de welcke twee voornoemde muellens voir de troubelen tyt ende inlandsche oorloge langhen tyt daer te vooren altyts verpacht waeren up de conditie dat beede de voornoemde muellens de vryheit hadden van de graenen metter peerde te moghen haelen met peerden ende waegghens ende weeder omme thues voeren – ende gheene vande andere muellens en vermoghen tselve niet te doen – maer als tselve waeren doende – te weten de graenen te haelen ofte thues te voeren –

zo waeren de zacken van den heere ofte dienaers ghenomen ende de muellenaers in de boete besleeghen, het welcke een grootd voordeel gheweest es voir de muelen die de voornoemde heere toebehoorde ende schaede voor alle de andere muellens ende in teecken dat dit dueghdelick ende waer es – zo hebbe ic onderschreven dit gheonderteekent – presenteerende tselve breeder te verifien dies noot zynde.
My toirconde desen
xiiiijde meye 1602
Jan Mortier –
1602

De tweede getuigenis is deze van Pieter Masseau.

Anghezyne dat men van rechtsweghe schuldich es alle waerachtighe zaecken te attesteren ende ghetuyghen zonderlynghe dies verzocht zynde – alsnu van weghen **Pieter van Westbrouck** – zo eyst dat wy, **Jan Mortier ende Pieter Masseau**, attessteren ende ghetuyghen midts desen – in tyttele van pachte ghebruuct thebbene **de Zwynlandtmuellene** toebehoorende mijn heere den abt prelaet ende convent van Sint_Bertins binder stede van Ste. –Omaers – al langhe voor de troubele ende dat de zevle muelage alzucke vryheyt als van ouden tyden was hebbende – datter ghelycke muellens ofte muelenaers en vermochten met enighe waegghens, peerden ofte ezels te ryden, nocte haelen ofte doen haelen vuter stede –

zacken met graen – niet meer met haerlieder waghen, peerden ofte ezels, -
 dan by midts alles op de boete ende verbuete vande zelve zacken –
 de cause van ons attestanten scientie es zonderlynghe de ghoone van Jan Mortier –
 dat de zelve muellage duer de voorseide vryheyt ghenouch proffycable ende zonderlynghe
 zeer travaillieux was ende dat de voroseide Pieter Masseau met een **Clement Vlemynck**, zyn
 oom, tambacht gheheel heeft ende ghehouden
 andere ghezyen hebbende dat een Kaerle deRoode, muelenaere vande Watuwestraete muellen
 enighe zackhen gheleyt hebben opden waeghen van een landsman daarmede vuter stede naer
 de zelve Watouestraet muellen rydende -
 by de dienaers van Poperynghe anghesprooken ene ghecallangiert was daeraf zeer groote cost
 hebbende
 In oirconde dat tghone voorschreven waerachtich es –
 zonderlinghe elck naer zyn wetenschap deser attestatie verkent ende gheteckent hebben
 ende ... tallen justitie te ratificieren.

*De Zwynlandmolen
 getekend op de Jacob van
 Deventer – kaart te
 dateren rond 1565.*

*We zien dat de
 Zwynlandmolen in
 vogelvlucht niet ver van
 de Westwatermolen
 stond. Aan de Kouter
 werden de watermolen en
 de windmolen van de abt*

*gezamenlijk verhuurd, zou dit misschien ook voor deze twee molens het geval zijn geweest?
 Zijn er nog andere gevallen bekend van het samen verhuren van een water- en een
 windmolen?*

Ieder antwoord levert toch minsten weer één vraag op.